

Az Európai Unió országainak Egyházai - és a család

Fr. Jean-Yves Brachet op, Starssbourg

Bevezetés

Azt kérték tőlem, hogy mondjam el, hogyan látom az Európai Unió egyházainak állásfoglalását a családot illetően, és hogy mit lehetne tenni. A kérdés nagyon tág. Ha az Egyházakról többes számban beszélünk, ez ugyanúgy jelentheti az Európában jelenlévő különböző felekezetek állásfoglalásának kérdését, mint az európai katolikus Egyházon belüli, egyes helyi Egyházak állásfoglalását. A válasz nem könnyű sem az egyik, sem pedig a másik esetben, mert még mielőtt ítéletet alkotnánk, illendő figyelem vennünk, hogy mennyire sokféle helyzettel állunk szemben. A katolikus Egyház állásfoglalásával fogom kezdeni.

Az Egyház és a család

Míg XIII. (tizenharmadik) Leó pápáig az Egyház viszonylag csekély érdeklődést mutatott a házasság és a család iránt, legalábbis hivatalos dokumentumaiban, a Tanító Hivatal a későbbi korokban jelentős írásokban bővelkedik: az első fontos dokumentum XIII. Leó pápa *Arcanum divinae* kezdetű enciklikája, a keresztény házasságról, mely 1880. február tizedikén kelt. Ezután következik XI. (tizenegyedik) Piusz pápa *Casti connubii* kezdetű enciklikája, 1930. december harmincegyedikén, melyet elődje körlevelének ötvenedik évfordulója alkalmából adott ki. A Zsinat fontos dokumentumokkal szolgált: *A Lumen gentium* (35) és a *Gaudium et spes* (47-52) konstitúciókban. Nem sokkal ezután jön VI. Pál pápa *Humanae vitae* enciklikája, 1968 július 25-én, végül pedig II. János-Pál egész tanítása követi ezt: az 1978 és 1980 közötti szerdai kihallgatások, a zsinat utáni apostoli buzdítás, a *Familiaris consortio*, 1981 november huszonkettedikén, a Családokhoz intézett levél, 1994. február másodikán, és számos felszólalás is, például az Egyházi Bíróságon (a Rota Romanán) évente tartott beszéde. De a dokumentumok ilyen bősége nem kell, hogy elrejtse azt a tényt, hogy még sok kibontakozási lehetőség áll előttünk, s ezek nemcsak azért kívánatosak, hogy az Egyház tanítását elmélyítsük, (és ne megváltoztassuk), hanem azért is – s ez az a téma, ami minket ma érdekel –, hogy gyakorlattá tegyük, és amennyire csak lehet, eljuttassuk a társadalomba. Mivel a házasság természetes intézmény, még mielőtt szentség lenne, házassághoz fűződő értékek - mint a szabadság, hűség, felbonthatatlanság, gyermekek nemzése és nevelése -, mindenek előtt természetes értékek.

Azonban, - és a nehézség épp ebben rejti - ha a házasság, alapvető valóságában, magához az ember természetéhez kötődik is, nem pedig történelmi, vagy kulturális kérdésekhez, az mégis igaz, hogy az egyes vidékek helyzete különbözik egymástól, és ezért különböző családpolitikákat tehetnek jogossá. Egyébként az Egyháznak nem áll szándékában az Állam helyébe lépni, ez utóbbinak kell egy olyan megfelelő családpolitikát kialakítania, amelyik valóban az embert és a családot szolgálja, nem pedig az egyesek vágyainak kielégítését. Ez persze olykor különféle konkrét állásfoglalásokhoz vezethet. Így a lehetséges egyházi reakciók száma éppolyan sok lehet, mint amennyi az érintett ország. Ezen kívül még az is előfordulhat, hogy egy országon belül is több állásfoglalás merül fel, melyek mindegyike éppen olyan méltányos, mint a többi.

Örülünk kell annak, hogy a család viták tárgyát képezi, talán ma inkább, mint korábban. Így, ha megfigyelünk is különféle tendenciákat, ami ahhoz is hozzájárul, hogy a család még törekenyebbé váljon, érdemes megragadni ezt az alkalmat arra, hogy egy olyan családpolitikát mozdítsunk elő, mely a családok számára tényleg kedvező, tiszteletben tartva minden egyes személy lelkiismeretét. Politikai téren a tevékenység mindig az igazság és a politikai megvalósíthatóság közötti feszültséget jelent. Biztos, hogy vannak pontok, melyeken nem szabad engednünk, de számos példa mutatja, hogy ha túl nagy igényeket támasztunk, akkor semmit sem érünk el. Nehéz megtalálni az egyensúlyt, és azt végérvényesen soha sem érjük el, de éppen ezért, az olyan egyesületeknek, mint a Katolikus Családegylet, a politika terén megvan a maguk helye. Ami pedig szerintem fontos: amikor az Egyház helyéről beszélünk ezekben a kérdésekben, az nemcsak azt jelenti, hogy a Tanító Hivatal álláspontját idézzük föl, melynek az a kötelessége, hogy a doktrínákra emlékeztessen, s ezért, funkciójánál fogva azt is kutathatja, hogy állásfoglalásait hogyan lehet megvalósítani – ez nem a Tanító Hivatal szerepe! -, hanem azt is, hogy megemlítsük és értékeljük a híveket, akik sokféle módon aktívak, bele értve a politika szintjét is. Az egyéneknek és egyesületeknek a szabadsága nem jelenti azt, hogy a Tanító Hivatal álláspontját relativizálnánk, hanem hogy az igazság igényeit egy olyan világba helyezzük bele, amely nem áll mindig készen annak elfogadására, mindezt pedig a társadalomban létező egyéb felfogásokat is figyelembe véve tesszük. Az egyik nem megy a másik nélkül. A Tanító Hivatal dolga az, hogy a házassághoz fűződő igazságokra emlékeztessen minket, a keresztények dolga pedig az – és hatékonyabbak lesznek akkor, ha összefognak -, hogy megtalálják a lehetséges utakat arra, hogy a családhoz kötődő értékeket eljuttassák országuk törvényhozásába és gyakorlatába. Ahogyan a gyakorlati világban ez lenni szokott, e téren sincs abszolút igazság, hanem a társadalom, az ellentétes áramlatok, és a már meglévő törvények függvényében, többféle módot is elgondolhatunk arra, hogy ezeket az értékeket érvényre juttassuk.

Az Európai Közösség Püspöki Bizottsága (COMECE)

Szerintem érdekes megnéznünk az Európai Unió-beli országok püspökeinek összehangolt tevékenységét, a családokat érintő kérdésekben. Így, az Európai Unió országainak szintjén, érdemes megemlíteni az Európai Közösség Püspöki Bizottságának (a COMECE-nek) 2004. márciusában kelt dokumentumát: „Családi stratégia az Európai Unió számára. Biztatás az Uniónak, hogy előtérbe helyezze a családot”, és a 2005. novemberi védőbeszédet. Mellesleg megemlítsük, hogy igen jellemző vonás az, hogy az európai felsőbb fórumok nehezen tudnak a családról, mint olyanról beszélni. Ha megnézik a különböző európai fórumok internetes honlapjait, azt látják, hogy a családot csak közvetetten tárgyalják, a demográfia, a társadalmi kohézió, vagy az egészségügy oldaláról...

A Püspöki Bizottság e dokumentumának célja nagyon világosan az, hogy arra biztassa az Európai Uniót, hogy prioritásai közé sorolja a családot. Az is kitűnik ebből a szövegből, hogy egy valódi családpolitika olyan politika, amely előtérbe helyezi a gyermeket. Az európai kontinens demográfiai fejlődése gondolkodóba ejthetne minket: egyetlen európai országnak sincs elegendő népesedési aránya ahhoz, hogy akár csak pótolja a nemzedékeket. A dokumentum egész sor célkitűzést tár elénk, melyek egy családi stratégiát alkothatnak az Európai Unió számára. Mindezek az iránymutatások a házasságot tekintik kiindulási pontnak, ami teljesen érthető, és doktrinális szempontból igazolt, még ha föl is tehetjük a kérdést,

vajon mennyiben helytálló ez a megközelítés. A Bizottság dokumentuma azt is aláhúzza, hogy „a család felemelkedése az Európai Unió polgárait boldogabbá teszi, nagyobb társadalmi összetartó erőt hoz létre, pozitív hatása lesz a népesség egészségére, és hozzájárulhat ahhoz, hogy az Unió születési arányának csökkenő tendenciája visszaforduljon.”

Csak örülhetünk egy ilyen bátorításnak, amikor a családdal kapcsolatos kérdések minden eddiginél inkább napirenden vannak. Látjuk ezt például a homoszexuális kapcsolatok törvényes elismerése körüli vitákban. E téren különösen is aggasztó az, hogy egy francia képviselőt elítéltek, egyszerűen csak azért, mert azt állította, hogy a homoszexuális kapcsolat alacsonyabb rendű a házasságnál. Egy ilyen ítélet a véleménynyilvánítási szabadságra mért komoly csapást jelez, és valóban az is. Az ügy bizonyára nem marad majd ennyiben, legalábbis nagyon remélem.

Aktualitás

Néhány ország már törvényt alkotott e téren, és itt-ott fölmerül annak kérdése is, hogy homoszexuális párok gyerekeket fogadhatnak örökbe. De a családi kérdések más módokon is újból fölbukkannak. Példaként a „a családról és a gyermekek jogairól szóló parlamenti jelentést” említem. Egy, a francia Nemzetgyűlés Elnökének kérésére összeállított dokumentumról van szó, melyet január 26-án nyújtottak be. Ez a jelentés száz javaslatot terjeszt elő a család és a gyermekek jogainak kérdésében. Itt most nem a francia törvényhozás részleteit akarjuk tárgyalni, hanem néhány pontot szeretnénk kihangsúlyozni. Az előadók tizennégy kerek asztal-beszélgetést rendeztek, és százharminc személyt hallgattak meg, elmentek Spanyolországba, Angliába, Belgiumba, Hollandiába és Kanadába. A jelentés vezérfonala a gyermek érdeke volt. Érdemes aláhúzni ezt az egyszerű tényt. Hiszen mégiscsak a gyermek az, aki a házastársak szeretetét a maguk intim szférájából a napvilágra hozza; ő az, aki a házasságot családdá teszi. A házasság keresztény felfogása szerint, a gyermek helye pozitív módon benne foglaltatik magának a házasságnak a tervében. Fordított irányban pedig, általa tudunk visszamenni a családtól a házasságig. Ezzel a jelentés egy megfelelő és pozitív tengelyt kap, amelyet érdemes kifejteni, még ha a jelentésben foglalt néhány javaslat az Élettársi Szerződés reformját illetően problémát vet is fel – a Francia Katolikus Családok Egyesülete nem is mulasztotta el, hogy erre rámutasson -. (A francia kifejezés rövidítésével PACS-ban, magyarul Élettársi Szerződésben, arról van szó, hogy azoknak, akik nem akarnak házasságot kötni, vagy nem köthetnek házasságot, együttélésükre egy stabil jogi keretet ajánlanak. A törvényhozás jelenlegi állapotában, az Élettársi Szerződésnek nincs jogköre a származásra, és a szülői tekintélyre vonatkozóan, és nem ad jogot gyermek örökbefogadására, sem pedig arra, hogy művi megtermékenyítéshez folyamodjanak). A jelentés készítői kezdettől állítják: „A társadalom felelőssége - és különösen is a törvényhozó testületé -, hogy a gyermeknek harmonikus fejlődést biztosítson. Ez arra vezette a Missziót hogy az ő jogaikat állítsák és védelmezzék, melyeknek tiszteletben tartása előbbre való, mint a felnőttek vágyai.” „A család középpontja mostantól fogva a gyermek.” Ez nem veszélytelen, úgy tűnik, a Misszió ezt látta is. A gyermeket pedig valóban fenyegeti az a veszély, hogy olyan súlyt hordozzon, mely fölülmúlja erejét; annak súlyát, hogy ő legyen szüleinek támasza, ahelyett, hogy szerelmük gyümölcse lenne; mint jogot, követelhetik őt, miután egyébként igen gyakran elkerülendő veszélynek tekintették őt, ami menet közben jogossá tett bármiféle eszközt. A gyermekből ugyanúgy lehet kis-király is,

akinek mindig igaza van. Nemrégiben Franciaországban egy jogi ügy mutatott rá egy ilyen állásfoglalás korlátaira. Az Outreau-i per esetében a francia igazságszolgáltatás ártatlanokat ítélt el; mindössze a gyermekek nem ellenőrzött, és be nem igazolódott állításai alapján. Bizonyossá vált az, hogy a gyerekek nem mondtak igazat, és egyébként nem is voltak szükségképpen tudatában annak, hogy hazudnak; bebizonyosodott, hogy manipulálták, vagy egyszerűen csak befolyásolták őket, s az is, hogy a szakértők szavait is elővigyázatosan kell kezelni. Ezalatt - egész életek törtek össze, házaspárokat szakítottak szét, sőt egy ember meghalt a börtönben... Végül is egy olyan katasztrófa előtt találjuk magunkat, ami az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat komolyan megingatta. Az azonban mégis igaz, hogy ebben a jelentésben egy olyan kiindulási ponttal rendelkezünk, melyet érdemes megvizsgálunk – és bizonyára nemcsak Franciaországban, hanem máshol is -.

A gyermekből induljunk-e ki?

Ha a jelentést olvassuk, mint ahogy az előbbi megállapítások alapján is, fölmerül a kérdés: lehet-e, sőt kell-e a gyermeket tekinteni kiindulási pontnak egy családpolitika kialakításánál? Aquinoi Szent Tamás, egy kevésbé ismert írásában, a család vagyonának természetes módon való megalapozásához a gyermeket tekinti kiindulópontnak: a gyermekek nemzéséből és a neveléséből indul ki, hogy eljusson egészen a hűség és a fölbonthatatlanság igényéig. Ez a megközelítés kicsit szokatlan számunkra, de mégis megemlítem, anélkül, hogy Szent Tamás teljes okfejtésénél elidőznék:

„Így, mint ahogy minden állat esetében szükséges, hogy a hím együtt maradjon a nőténnyel, mindaddig, amíg a kicsinek szüksége van az apa munkájára, az ember életére nézve természetes, hogy a férfi tartósan éljen egy meghatározott nővel, nem pedig rövid ideig. Ez az a társulás, amit házasságnak nevezünk. A házasság tehát az ember számára természetes...” (Contra Gentiles, III, 122)

Máshol pedig:

„Ha alaposan megfontoljuk, az említett ok nemcsak azt látszik igazolni, hogy az emberi nemben a férfi és nő társulásának, amit házasságnak nevezünk, tartósnak kell lennie, hanem azt is, hogy életre szólónak kell lennie.” (Contra Gentiles, III, 123)

Érdekesnek találtam, hogy Szent Tamást idézzem, akár csak annak jelzésére is, hogy a gyermekekre helyezett hangsúly régi hagyományra nyúlik vissza. Egyébként úgy gondolom, hogy a homoszexualitás kérdését még részletesebben meg lehetne vizsgálni ebből kiindulva, nem pedig, mint ahogy azt legtöbbször teszik, a szexualitás terén való, vélt feltétlen szabadságból kiindulva. A mai világ valóban hajlamos arra, hogy a szó tág értelmében vett családi kérdéseket a szexualitásból kiindulva tekintse, amit valamiféle feltétlen szubjektív hatalomnak vélnék, míg az Egyház tanítása abból a házastársi közösségből indul ki, melyben a szexualitás megvalósul. Itt valódi nehézséggel állunk szemben, úgy lelkipásztori téren, mint egy családpolitika kidolgozása terén. Mielőtt tovább mennénk, tisztáznunk kell ezt a félreértést. Az is érdekes lehet, hogy ezt a kérdést a gyermekből kiindulva vizsgáljuk meg újra, és ezzel egészítsük ki azokat az erőfeszítéseket, melyeket más helyen a házasság újraértékeléséért tettünk. A jelentés készítői ezt teszik, akik a gyermeket helyezve a család középpontjába, az „apa, anya, gyermek” - triptichont tartják érvényesnek.

Egy francia pszichoanalitikus, Philippe Julien, 2000-ben írt egy kis könyvet, melynek címe „Hagyd el apád és anyád”, melyben bemutatja, hogy a modern világot a nyilvános szféra és a magán terület közötti hasadás által határozhatjuk meg, és hogy a magán szféra válik a házastársi élet helyszínévé, míg a nyilvános szféra a szülői kapcsolat helyévé. Ezzel aláhúzza, egyrészt a házastársak közötti kötelék, másrészt a gyermekhez való viszony kettéválását. Ezt a kettészakadást nyilván sajnálhatjuk, de nem lenne okos dolog figyelmen kívül hagyni. Valójában két dolog forog kockán. Először is, ha a gyermekből indulunk ki, ez azt jelenti, hogy figyelembe vesszük azt, ami a nyilvános területhez, vagyis ami a politikai dimenzióhoz tartozik. De arról is szó van, és ez a másik tét, hogy a házastársi kapcsolat és a szülői kapcsolat közötti szálra újból rátaláljunk, mert a házastársi kapcsolat ott van a szülői kapcsolat alapjánál. Tényleg súlyos veszélyekkel járna, ha a gyermeket, mint olyat tekintenénk, elvágva forrásától. Egyébként úgy vélem, hogy a vita még egészen nyílt, hogy kijussunk a törvényes szülő, és biológiai szülő kettősségéből. Ez a kettősség zsákutca, és csak akkor lehet megoldani, ha visszatérünk az alapvető momentumhoz, ami éppen a házastársi kapcsolat. Ha az Egyház álláspontját nagyon sokszor nem hallják meg, abban a kettős értelemben, hogy nem értik, és hogy nem követik, az pontosan azért van, mert a házastársi kapcsolat és a szülői kapcsolat közötti szál, ami az Egyházban ott van a házasságról való felfogás alapjánál, általában már nem fogadják el. Az az elemzés, melyet ez a pszichoanalitikus készített, csatlakozik az előbbi megállapításomhoz: sokszor azért kérik a házasságot, mert gyermeket szeretnének, miközben olykor a házastársi élet már jóval a házassági elkötelezettség előtt fennáll. Ebben az összefüggésben annál fontosabb, hogy családról beszéljünk, mert a család fogalma eredeti értelmében valami olyat foglal magában, ami, akár akarjuk, akár nem, tudatosan, vagy nem tudatosan, hivatkozási alap marad, a házastársi kapcsolathoz, és a szülői kapcsolathoz egyaránt.

Szeretnék itt egy másik példát említeni, ami szintén ebbe az irányba mutat, s ami inkább egy megállapítás: fiatalok kérik a házasságot, s ebben elkötelezettségük ünnepélyessé tételét látják, míg szüleik, sőt most már nagyszüleik, inkább hajlottak arra, hogy visszautasítsák az intézményt általában, beleértve a házasság intézményét is. Másrészt nem ritka, hogy a gyermek vágya, vagy a kilátásban lévő gyermek indítja a fiatalokat a házasságra.

Kétségtelen, hogy ha a gyermekből indulunk ki, ez úgy tűnik, új távlatokat nyit egy, a gyermekből kiinduló politikai stratégia kidolgozására, annál is inkább, mivel a pedofília különböző esetei, melyekből az újságok élnek, a közvéleményt és a politikusokat érzékennyé teszik a gyermek helye, tisztelete, és jogai iránt.

E megközelítés korlátai

Ha a gyermekből indulunk ki, az előnyökkel jár, de néhány olyan nehézséggel is, melyet érdemes aláhúzni. Először is, magának a „gyermek jogainak” fogalma, amit szerintem túl gyakran minden megkülönböztetés nélkül ismételnék és használnak; anélkül, hogy látnák azt a nehézséget, amit a „gyermek jogainak” jelentése fölvet. Az nem vitás, hogy a gyermeket meg kell védeni, de én ennek a felfogásnak kettős korlátját is látom. Az első korlátba ott ütközünk, ha a családot személyek egymás mellett élésének tekintjük, melyek mindegyikének megvannak a saját jogai, s ezzel elfeledkezünk arról, hogy a személyek közössége több, mint az azt alkotó tagok összessége. A második korlát abban áll, hogy éppen a személyek

közötti viszonyok, és a szülők gyermekeik iránti felelőssége alapján, azokat még nem kezelhetjük felnőttekként, mivel nekik még el kell jutniuk a maguk önállóságára. A félreértések, vagy értelmezési zavarok elkerülése végett, ismétlem, hogy nem arról van szó, hogy a gyermekeket jogi létezés nélküli lényeknek tekintsük, és valóban illendő őket védeni, olykor a saját szüleikkel szemben. Paul Moreau írja 2002-ben:

„A gyermekek és a felnőttek méltósága közötti egyenlőség... olyan állítás, melyről sokszor nem vesszük figyelembe, hogy ez tulajdonképpen ellentmondásos, nem helyénvaló. Nem; a gyermek javát kidolgozni, egyáltalán nem magától értetődő dolog, először is azért, mert az sem kézenfekvő, hogy alanynak, jogokkal rendelkező lénynek kell-e őt tekinteni, amely jogok függetlenek azokétól a felnőttekétől, akiktől a gyermek függ. De azt elismerjük, különösen ha nevelők vagyunk, hogy a feladatunk az, hogy gondoskodjunk róla, és lehetővé tegyük számára azt, hogy önállóságra jusson, oly módon, hogy tőlünk elszakadva, elérje saját emberségét ... A gyermek java, nem pedig a miénk az, amit mindig szem előtt kell tartanunk; olyan java ez a gyermeknek, ami először is mint emberi személy, vagyis az alany méltósága. Azt jelentené ez, hogy a gyermeket jogi alanynak kell tekintenünk - ahogy azt egy nagyon elterjedt tanítás hirdeti -, és hogy következésképpen, csak jogainak tiszteletben tartásából kiindulva biztosíthatnánk számára alapvetően, és tartósan azt, ami javára válik? Nem keverünk itt össze három fogalmat: a javat, a méltóságot, és a jogait? Valóban lehetséges lenne az, hogy - különösen is a nevelés - közvetlenül, kizárólagosan, aprólékosan, a gyermek jogaihoz igazodjék? Más felől, vajon a társadalom számára általában, magától értetődik-e az, hogy a jog főképpen a jogi formába illesztés lenne, és hogy sajátosan a gyermekek joga kizárólag a gyermek jogaira épüljön?” (Paul Moureau, *La famille, enjeu citoyen*, Cerf, Paris, 2002, 70. old.)

Érdemes fölteni mindezeket a kérdéseket, anélkül azonban, hogy megkérdőjeleznénk a gyermek helyét, ahogy azt különböző dokumentumok bemutatják, mint például az 1989 novemberében kelt Gyermek Jogairól szóló Nemzetközi Egyezmény. (A gyermekek jogairól nem ez az első nemzetközi dokumentum, mivel az 1920-ban alapított Gyermek segélyező nemzetközi egyezmény, 1923 május tizenhetedikén elfogadta az első „Gyermekjogi Nyilatkozatot”, melyet Genfi Határozatnak neveznek, és ezt 1924 szeptember 26-án a Népszövetség gyűlése is átvette. A maguk részéről, az Egyesült Nemzetek 1946 december 11-én megalapították az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Alapját a Gyermekekért (UNICEF), 1959 november 20-án pedig a 79 tagállam egyhangúlag elfogadott egy Nyilatkozatot a gyermekek jogairól.) Az Egyház megközelítése számomra sokkal kiegyensúlyozottabbnak tűnik, amikor a Családok Jogainak Alkotmánylevelét kínálja nekünk. Ezt a Chartát (Alkotmánylevelet) 1983 októberében a Szentszék elé tárták. Ha a Családok Jogainak Chartájáról beszélünk, ez azt jelenti, hogy a családot jogi alanynak tekintjük, és mint olyan realitásról gondolkodunk, ami több, mint a szülők és gyermekek egymás mellé helyezése: a család joga valóban más, mint tagjai jogainak összege. Márpedig a család az, ami a házasságnak értelmet ad, a gyermeket pedig bevezeti az ő természetes gyermek-közegébe. A család az a kötelék, amelyben a házastársi és szülői kötelék összekapcsolódik, hogy a fentebb idézett pszichoanalitikus szavaival éljünk.

Családpolitika

A COMECE (az Európai Közösség Püspöki Bizottsága), 2005-ös állásfoglalásában világosan kimondja: „Egy, a családok érdekében létrehozott európai stratégiának abból a mély személyes tapasztalatból kellene kiindulnia, mely az emberiség történelmébe ágyazódott, hogy a házasság egy nő és egy férfi közötti kötelék. Ez a látásmód megfelel a Katolikus Egyház értelmezésének a házasságról, mint szentségről, és mint Isten jelenlétének jeléről.” Nyilvánvalóan csatlakozom ahhoz, amit az Egyház mond, hittani szempontból, de az az értekezés, amely a házasságból indul ki, bármennyire helyes is, a realitásnak gyakran ellentmond. A valódi helyzet kétségtelenül nem elégséges kritériuma annak, ami jó és kívánatos, de olykor megnehezíti a mondottak megértését. Ebből a szempontból érdekesnek látom a fentebb idézett jelentés nyitott perspektíváját. De, mint ahogy bemutattuk, vannak korlátai is. Éppen ezért, szerintem újra kell gondolnunk egy olyan érvelést és tennivalót, mely a családból indul ki, nem pedig a házasságból, vagy a gyermekekből, persze mindamellet a házasság előmozdítására és a gyermek védelmezésére irányuló tevékenység mellett, ami továbbra is szükséges. Amikor gyermekekről beszélünk, akkor szinte kizárólag a jogaikról van szó, nem pedig mint olyanról, ami életet, és értelmet ad a családnak. Még egy megjegyzést szeretnék tenni az Európai Közösség Püspöki Bizottságának állásfoglalásáról: a szentségi megközelítés lényeges – nem én leszek az, aki ennek ellenkezőjét állítja: tanulmányaimat végig a házasság szentségéről végeztem, és ez kedvenc kutatási témám marad -, de nem vagyok biztos abban, hogy, politikai szempontból, egy olyan megjegyzésből kellene kiindulni, ami a hit egyik alapgondolatához való kifejezett csatlakozást feltételez. A politikai tevékenységet valójában úgy kell átgondolnunk, hogy minden emberre tekintettel legyünk, bármilyen legyen is meggyőződése. Ebből a szempontból Szent Tamás megközelítése, akit az előbb idéztem, példaértékű: ez a gyermekről és a családról való természetes megállapításokból indul ki.

Egy 2005 március 11-én kelt dokumentumban, melynek címe „Megerősíteni az európai társadalmi modellt”, a Püspöki Bizottság aláhúzza, hogy „a lisszaboni stratégia önmagában nem biztosíthatja azt, hogy az európai társadalmi modellt megvédje, és hogy az európai társadalom összességébe bevezesse azt, amit megkíván. Az Európai Unió családi stratégiájának ki kell azt egészítenie. Igaz, hogy a családpolitika a tagállamok hozzáértésétől függ, sürgetővé válik azonban, hogy az Európai Unió, és annak intézményei vizsgálják meg, hogy az általuk javasolt kezdeményezések milyen mértékben támogatják a családokat.”

(Az Európai Unió 15 tagállama 2000 márciusában Lisszabonban találkozott, és egy új stratégiai célkitűzést határoztak meg, a foglalkoztatás, a gazdasági reform, és a társadalmi összetartás megerősítésére). A Püspöki Bizottság azt kívánja, hogy ezt a stratégiát egy olyan alkalmazott családpolitika egészítse ki, mely visszahatásként kedvezne ennek a stratégiának. Biztos, hogy a családpolitika olyan tennivalókon át jut majd előre, mely kedvező egyrészt a házasságra nézve, másrészt pedig a gyermekek elfogadására. Annyit szeretnék csak aláhúzni, hogy ennek a két tengelynek egy olyan politikában kell összekapcsolódnia, mely tekintettel van a családra, és nem választja el a házasságot a gyermekektől (azzal, hogy a gyermekek kérdését kizárja a házasságot érintő kérdések közül), és a gyermekeket sem választja el a házasságtól.

Végül megemlíteném az Európai Karitászt által hozott megállapításokat, a 2004-es összefoglaló dokumentumukban, egy olyan dokumentumban, mely hangsúlyozza „a legszegényebb családok ingatag helyzetét Európa negyvenkét országában”. A jelentés megjelöli, hogy „néhány ritka kivételtől eltekintve, mint amilyen Franciaország, vagy Németország, nagyon kevés valódi családpolitika létezik, mint olyan... a nemzeti kormányok többsége inkább az egyénre helyezi a hangsúlyt.” A tények ilyen állása (az, hogy én francia vagyok, ebben az esetben nem tölt el semmiféle meglepődöttséggel, mindaddig, míg sok helyrehozni való marad), alkalmat nyújt arra, hogy hangsúlyozzam azt, hogy a politikai tevékenységnek és a közvetlen társadalmi tevékenységnek szükségszerűen ki kell egészítenie egymást. Mindkét esetben ugyanaz a cél: a közös jó szolgálata, ami a családon keresztül megy végbe.

Már csak meg kell valósítani, amiket hangsúlyoztunk.

A többi Egyház, és Egyházi Közösség

Mindeddig a katolikus Egyházra szorítkoztam, de kézenfekvőnek látom, hogy egy családi kérdésekkel foglalkozó tanulmány, mint egyébként mindazok a kérdések, amelyek a vallások és a civil társadalom kapcsolatát érintik, sokat nyerhet egy ökumenikus, sőt vallásközi megközelítésből, ha ez lehetséges. Valóban, a vallásoknak a közös jó érdekében tett tevékenységüket éppen megosztottságuk akadályozza. Csak néhány szöveget idézek, melyek megmutatják, hogy az Egyházakat ez a kérdés közelről érdekli, és hogy közreműködnek a társadalom illetékeseinél.

A 2001. április huszonkettedikén kelt Ökumenikus Charta „részvétel Európa fölépítésében” című szakaszában, ami egy alig ismert szöveg, ezt mondja:

„Fontosnak tartjuk az élet tiszteletét, a házasság és a család értékét, a szegények iránti kedvező döntéseket, a megbocsátásra való készséget, és, minden dologban, az irgalmasságot.”

2003. október tizenötödikén, az európai Egyházak képviselői találkoztak az Európai Unió olasz elnökségével:

„Ami az etikát, és a bioetikát illeti, az Egyházak képviselői kifejezték óhajukat, hogy az emberi életet annak teljességében tartsák tiszteletben, ahogy azt az európai törvényhozás kimondja, különösen is ott, ahol az a legsebezhetőbb: az élet kezdeténél és végénél. Szintén kérték azt, hogy védelmezzék a házasságra alapozott család sajátos természetét.”

2001. májusában, az európai Integrációs Folyamat Munkacsoportja, az európai Egyházak Konferenciájának „Egyház és Társadalom” bizottsága, egy dokumentumot adott ki: „Az Egyházak és az európai Integrációs Folyamat” címmel. Ebben különösen is kifejezték, az Európai identitás – európai közösség című bekezdésben:

„A közösségben való élet, az egyének közösségéhez való kapcsolata, és a mind egyéni, mind közösségi státusz, Európa alapvető témái közé tartoznak. Kiindulási pontjukban hangsúlyozni kellene a családot, mint a társadalom alkotó elemének egészen sajátos szerepét. Néhány európai országban, a család válságban van, olyan válságban, amelynek a társadalmi élet különböző elemeire nézve jelentős következményei vannak, beleértve olyan különböző elemeket, mint a bűnözés, és a társadalom, mint összetartó egységnek személyes látásmódja. A demográfiai változások Európában, és az öregedés növekvő problémája bizonyos európai országokban, szintén összekapcsolódnak, legalábbis részben, a család, és a

közösségi élet válságával. Még ha egy általánosabb jelenségről van is szó, ezek a válságok Európa bizonyos részeiben gyorsabban haladnak előre, mint másutt. Az Európai Uniónak többet kellene tennie a családért, nemcsak a sajátos előírások oldaláról, hanem egy általános, kedvező hozzáállással is, az olyan alapvető dokumentumokban, mint az Európai Egyezmény és az Emberi Jogok Nyilatkozata.”

Egy másik bekezdésben, az Egyházak részvételéről, Európa építésének folyamatában ez áll:

„Az egyházak a közösségi élet hagyományos értékeinek őrzői. A család fogalma, mint alapelem, és mint a társadalom képe, teljes egészében érvényes fogalom, a tágabban vett helyi közösségeken belüli, de egy nemzet közösségén belüli kötelek fejlesztésére is.”

Mindezekből kitűnik, hogy az Egyházak közvetlen közlőről követik a családpolitikák fejlődését. Ez egyébként ugyanígy áll a családok jövőjével is, amennyiben a hit átadásának lényeges része a családon keresztül történik. Mégis, tágas tér marad a kezdeményezések és a kreativitás számára, és semmi esetre sem elégedhetünk meg azzal, ami ma folyik, sem mennyiségi szempontból, sem pedig az elvi alátámasztás szempontjából. Bizonyára fontos lesz majd a tennivalókat a különféle kultúráknak és törvénykezéseknek megfelelően alkalmazni. Az is fontos lesz, hogy keressük az együttműködést többi a keresztény felekezettel, és ha lehetséges, más vallásokkal is, egy hatékonyabb, összehangolt tevékenység érdekében. Végül, az európai konstrukció is felszólítás arra, hogy európai szinten az összehangolt működést helyezzük előtérbe. Az Európa Tanács parlamenti Gyűlése, 2004-ben például azt javasolta a Miniszteri Bizottságnak, hogy „bátorítsák közös európai politikák fölbukkanását, a demográfiai fejlődés terén, és a demográfiához kapcsolódó kérdésekben...”. Az Egyházak részéről illene valamilyen tevékenységgel és közös európai részvétellel válaszolni

Perspektívák

Mindezekben megfigyelhetjük, hogy mennyire folyamatos a fejlődés az Egyházi Tanítóhivatal dokumentumaiban. Valóban, nemrégiben a dokumentumok még először a házasságot említették, hogy azután jussanak el a gyermekek kérdéséhez. Ez nyilván érhető, amennyiben a gyermekek rendszerint a házasság gyümölcseiként jelennek meg. De ez a „rendszerint” már nem feltétlenül jelenti azt, hogy „szokás szerint”. Ezentúl a dokumentumok igyekeznek a családot, mint egészet tekinteni, miközben továbbra is szólnak a házasságról, mely a családot megalapozza, és az életre való nyitottságról. Ezt a fejlődést, ami a téma bemutatásában látható, szerintem a politikai tevékenységben egy hasonló fejlődésnek kell követnie. Jó lenne a házasság előmozdítására irányuló tennivalókat beépíteni a család fölemelésére irányuló szélesebb tevékenységbe. Ebből a szempontból érdekes távlatokat nyithat az, ha a gyermeket tekintjük kiindulási pontnak, míg ha a házasságot tekintjük kiindulási pontnak, ez azzal a veszéllyel jár, hogy a minket körülvevő individualizmus irányába haladunk, különösen akkor, ha – egyébként jogosan -, hangsúlyozni akarjuk azoknak szabadságát, akik elköteleződnek. A gyermek objektívalja a házastársak kapcsolatát, és vitathatatlanul minden eddiginél nagyobb szükség van arra, hogy egy ilyen objektivitásra támaszkodjunk. Mindazonáltal, ennek a megközelítésnek is megvannak a maga korlátai, elsősorban azért, mert ez ugyanannak az individualista logikának a vonalán marad. Minden eddiginél fontosabb, hogy újra fölfedezzük a családot annak közösségi mivoltában, mint sajátos egységet, ami más, mint az azt összetevő tagok összessége, vagy egymás mellé helyezése; olyan egység, amelynek megvan a maga konzisztenciája,

jogi szempontból is. Az a tény, hogy már nem a házasságból indulunk ki, amelyből a család születik, hanem a családot tekintjük kiindulási pontnak, melynek alapja a házasság, olyan fordulatot jelent, mely szerintem lehetővé teszi azt, hogy a problémakört társadalmi téren jobban el tudjuk helyezni: éppen itt van egy lényeges elem, akkor, amikor mindent eláraszt az individualizmus, és az ezzel szemben létrejövő társadalmi irányvesztés idején. De azt is meg kell mondanunk, hogy ez az individualizmus ugyanakkor ellentmondásos: a társadalmi kritériumok valójában annál könnyebben, és erősebben köteleznek, ha nem látják, és nem értik őket. Valójában semmi sem sérülékenyebb és érzékenyebb a kor-jelenségek között, mint az individualizmus! A család a politikai fölépítés egyik lényeges tétje.

„Úgy látom – mondta János-Pál pápa a *Mémoire et identité* című könyvében -, hogy amint a családot, úgy a nemzet és a haza realitását sem lehet mással pótolni. A katolikus szociális tanítás itt „természetes” társadalmakról beszél, amikor arról a sajátos kapcsolatról szól, ami a család, vagy a nemzet, és az emberi természet között fennáll – mert az emberi természetnek van egy társadalmi dimenziója is. Minden társadalom kialakulásának alapvető útjai a családon át haladnak: ebben nem lehet semmi kétség.”

A filozófus Jean-Marc Ghitti, a „L’Etat et les liens familiaux” (Az „állam és a családi kötelek”) című könyvében, mely 2004-ben jelent meg, különbséget tesz a restauráció (vagy helyreállítás), és a regeneráció (újjáalkotás) között, és a családra alkalmazza ezt. A restauráció az, amikor megjavítjuk azt, ami kárt szenvedett. Ezzel kétségtelenül lassítani lehet a hanyatlást, de annak okait nem szünteti meg. Ami a regenerációt illeti, ez az eredeti lendületet próbálja újra megtalálni. Ő erre törekszik, mivel azt mondja, hogy ha megmaradunk a család restaurációjánál, akkor biztosan sikerül majd kitalálnunk új átmeneti formákat, de az új modellek talán még rövidebb ideig fognak fennmaradni, mint az előzőek. Érdekes a család regenerációján munkálkodnunk. És azzal foglalja össze, hogy „a családot az Állam korlátlan fejlődése vezeti válságba”, különösen is az állami beavatkozás politikája által (például a válás terén).

„Mivel, rendeltetésük szerint a családi kötelek hordozzák a lélek sajátos nyitottságára jellemző szellemi dimenziót, az egyének e kötelek körül találhatnák meg újra személyiségüket, és itt fedezhetnék fel újra a mélység síkját. A személynek és a családnak ilyen regenerációja; a személynek a család által, bizonyára fölmérhetetlen mértékű szabadulást hordoz magában, a szociális Állam totalitarizmusával szemben.” (Jean-Marc Ghitti, *L’Etat et les liens familiaux*, Cerf, Párizs 2004, 77. oldal.)

Minden lehetséges és kívánatos tennivaló között, azt is fontosnak látom, hogy előmozdítsunk egy keresztények közötti interdisciplináris képzést, a családokhoz kapcsolódó kérdésekről. Ezekről a kérdésekről maguk a keresztények sem rendelkeznek mindig a szükséges képzettséggel és információval. Jó lenne megerősíteni meggyőződéseinket a másokkal való párbeszéd szellemében.

Végül, nyilvánvalóan szükség van arra, hogy közvetlen közelből kövessük a törvényhozás és a családpolitika fejlődését, úgy európai szinten, mint saját országunk szintjén, s arra is, hogy aláhúzzuk és értékeljük a pozitívumokat, miközben részt veszünk egy családpolitikai vitában és annak kidolgozásában, ahelyett, hogy *utólag* sajnálkoznánk annak korlátai miatt.

Úgy látom, hogy mindezekkel a kihívásokkal szemben, az Európai Katolikus Családok Egyesületének részt kell vennie ebben a műben.

Köszönöm szépen a figyelmüket.